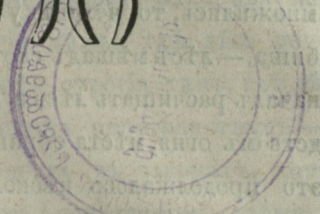

სასოფლო გაზეთი

გაზეთის ფასი:

გაზეთი თბილისში	ბაზუგავენკლათ:
გარეშე ადგილებში:	მან.
თის წლისა — 4 მან.	— 3
მეგრის წლისა — 3 —	— 2
მის თვისა — 1 მ. 50 კ.	— 1 მ.

მეორე წელიწადი

ბამოლის შაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

თბილისის „სასოფლო გაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, თ. ბებუთოვის სახლში, პოლიციის გვერდით.
თბილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ, въ контору редакціи „СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕТЫ“, при типографіи Меликова и К-и.

შოველ გვარი განცხადებანი სასოფლო სასამართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოთ, და უნდა გამოიგზავნოს გაზეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება თბილისში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში.

№ 17. შაბათი.

II.

6 სექტემბერს 1869 წ

შინაარსი:

მედიცინური ნაწილი: სიტყვა სოფლის
მოვრებლებისადმი — ტყის თაობაზე. — ღუშეთის უეზ-
ის ნაჩაღნიკის განცხადება. — შინაგანი ამბები. —
მეურნეო ცნობები. — სხვა და სხვა ამბები. —
რბა — ტელეგრაფი — სავაჭრო განცხადებები. —

ლѣ первый челоѣкъ,—то ни гдѣ больше, какъ въ лѣсахъ, онъ нашелъ для себя пріютъ.—

Безъ лѣса немислимо существованіе перваго челоѣка: онъ далъ ему убѣжище, топливо, одѣжду, пищу и первое оружіе.— Если-бы не лѣса предшествовали челоѣку, то первый челоѣкъ не имѣлъ-бы жилища, потому что ни вода, ни земля, ни камень не могли быть тогда въ его распоряженіи, какъ теперь; потому что тогда челоѣкъ еще не зналъ ни какихъ орудій для построекъ; желѣзо не было ему вовсе извѣстно; если-бы не лѣса, то челоѣкъ оставался-бы голымъ, и какъ натура его не могла противустоять холоду, зною, сырости, то челоѣкъ, понятно, не могъ-бы существовать; если-бы не лѣса, то челоѣкъ умеръ-бы съ голоду, потому что животныя, которыхъ мы употребляемъ теперь въ пищу, были тогда всѣ въ дикомъ состояніи и не подчинялись челоѣку; охотиться на нихъ онъ не могъ, ибо не имѣлъ оружія, да и не зналъ-бы изъ чего сдѣлать оружіе. Хлѣба тогда не было, да и обрабатывать поля челоѣкъ не имѣлъ ни какой возможности; если-бы не лѣса, то первый челоѣкъ не имѣлъ-бы оружія защищаться отъ хищныхъ животныхъ, его оружавшихъ, которые были и сильнѣе и ловче его; если-бы не лѣса, какъ мы сказали выше, доставили челоѣку жилище, одѣжду, пищу и оружіе, то челоѣкъ былъ-

бы самымъ несчастнымъ и слабымъ изъ всѣхъ животныхъ: ему пришлось-бы жить въ землѣ и выкапывать норы своими руками, ему пришлось-бы питаться червями, улитками, змѣями; однимъ словомъ, такими животными, которыхъ онъ силою голыхъ рукъ своихъ могъ одолѣть, или остатками пищи другихъ сильныхъ животныхъ, какъ напр. льва, гіены, тигра, медвѣдя; и горе было-бы челоѣку отъ преслѣдованія этихъ сильныхъ и кровожадныхъ звѣрей!—

Но мы видимъ совершенно противное; мы видимъ, что челоѣкъ явился властелиномъ на землѣ, что челоѣкъ поработилъ себѣ многихъ животныхъ и сдѣлалъ ихъ ручными, а тѣхъ, которыхъ приручить не могъ—онъ убивалъ: однихъ для пищи, другихъ изъ за шкуръ—для одѣжды, третьихъ для удовольствія.—

Такому выгодному положенію своему на землѣ челоѣкъ отчасти обязанъ лѣсамъ.

Но куда же дѣвались эти непроходимые лѣса, покрывавшіе всю землю? Неужели неблагодарные люди успѣли такъ истребить лѣса, что во многихъ мѣстахъ не осталось и слѣдовъ ихъ существованія,—или, быть можетъ, другіе какіе либо перевороты на землѣ уничтожили ихъ такъ, что во многихъ мѣстахъ людямъ не чѣмъ отоплывать свои жилища?

Къ несчастію, всѣ доказательства въ пользу того убѣжденія, что лѣса исчезли по милости челоѣка.—

ОФИЦІАЛЬНЫЙ ОТДѢЛЪ

По порученію Его Превосходительства
господина Тифлискаго Губернатора, Тай-
наго Совѣтника Орловскаго—отъ Управ-
ленія Государственными Имуществами въ
Тифлисской Губерніи

Сельскимъ обывателямъ.—

Не подлежитъ ни какому сомнѣнію, что
лѣса въ первобытныя времена покрывали
всю землю,—и не долеко, быть можетъ, отъ
нашей земли еще то время, когда всѣ наши Закавказскія
степи и горы, на которыхъ теперь
не-гдѣ живетъ самая тощія растительность,
и на которыхъ нѣтъ даже и слѣдовъ рас-
тительности,—были покрыты густыми лѣса-
ми.—

Лѣса явились на землѣ далеко раньше че-
лоѣка; до появленія челоѣка лѣса въ нѣ-
которыхъ мѣстахъ, быть можетъ, нѣсколько
уже исчезали, вслѣдствіе тѣхъ переворо-
товъ, которые происходили на нашей землѣ,
и опять выростали; и когда явился на зем-

Когда человекъ приручилъ дикихъ животныхъ и когда животныя эти значительно размножились, то человекъ понадобились пастбища,—лѣсъ мѣшалъ скотоводству и человекъ началъ расчищать лѣса и, расчищенные, посредствомъ огня, мѣста обращалъ въ пастбища;—это продолжалось нѣсколько тысячъ лѣтъ и хотя лѣса значительно уменьшились, но все-таки тогда были еще очень обширны.

Когда-же человекъ выучился воздѣлывать хлѣбъ и другія полезныя растенія,—тогда ему понадобились и поля, лѣсъ еще больше сталъ мѣшать ему, и онъ началъ опять истреблять ихъ; но какъ, при неумѣннн обработывать поля и при несовершенствѣ орудій, людямъ, для получения достаточныхъ урожаевъ, требовались огромнаго пространства пахатныя поля, то въ этотъ періодъ хлѣбопашества лѣса стали быстро исчезать.

Такимъ образомъ лѣса совсѣмъ исчезли съ обитаемыхъ равнинъ и остались лишь на горныхъ возвышенностяхъ.

Размножившееся население начало ощущать недостатокъ въ лѣсѣ для удовлетворенія своихъ насущныхъ потребностей: дорогъ нѣтъ, перевозка лѣса изъ далека не возможна, или сопряжена съ огромнымъ трудомъ.

Болѣе просвѣщенные народы начали заботиться о сохраненіи лѣсовъ, придумывать и сочинять законы, которые-бы ограждали лѣса отъ окончательнаго истребленія; но зло было уже сдѣлано и поправить его трудно, ибо лѣса не возобновляются такъ быстро, какъ истребляются и не тому человекъ приходится пользоваться лѣсомъ, который насѣялъ, или насадилъ его и не тому—терпѣть нужду, который истребилъ его.—Такъ исчезли лѣса въ Малой Азіи, Греціи, Испаніи, Италіи и Южной Франціи; въ этой послѣдней странѣ и теперь еще затрачиваются огромныя капиталы на разведеніе вновь лѣсовъ, но всѣ усилія возобновить ихъ напрасны.—

Что-бы вполне понять всю важность лѣсовъ въ отношеніи благосостоянія людей, мы постараемся общепонятно изложить всѣ тѣ вліянія, которыя имѣютъ лѣса на климатъ, на сохраненіе источниковъ, на уравненіе теченія водъ, на воздухъ, которымъ мы дышемъ, и на общественное здоровье.—

Дознано посредствомъ наблюденій, что лѣса имѣютъ вліяніе на климатъ страны; такъ напр. извѣстно, что въ странѣ, гдѣ были лѣса и климатъ былъ умѣреннѣе: лѣто прохладное, зима умѣренная, весна наступала ранѣе; по истребленіи же лѣсовъ въ той—же самой странѣ, лѣто сдѣлалось жарче, зима суровѣе, а весна наступаетъ двумя недѣлями позднеѣ.—

Что-бы доказать, что лѣса сохраняютъ источники, мы укажемъ сначала—откуда происходятъ источники.—

Многіе думаютъ, что земля въ нѣдрахъ своихъ имѣетъ вѣчный, постоянный и неисчерпаемый запасъ воды.—Но спрашивается: если-бы въ какой-нибудь странѣ, изобилующей теперь источниками, не было—въ теченіи напр. 10 лѣтъ—ни одной капли дождя,—то могла ли бы земля испускать изъ себя источники?

На этотъ вопросъ смѣло можно отвѣчать, что всѣ источники въ такой странѣ изсякли-бы и въ ней не было-бы ни капли воды, а слѣд: не было-бы ни жилья, ни растительности.—Изъ этого слѣдуетъ, что дождь порождаетъ источники и рѣки, а земля, впитывая въ себя дождевую воду, испускаетъ ее изъ себя очищенную, холодную, которая оживляетъ и человека и растительность.—Но откуда—же берется дождь, питающій нашу землю водою? Это мы сей—часъ объяснимъ весьма наглядно, потому что многіе не знаютъ—откуда происходитъ дождь.—

Если мы нальемъ въ широкую мѣдную чашку немного воды, такъ что-бы она покрыла немного дно чашки и поставимъ чашку эту на солнце, то замѣтимъ, что чрезъ нѣсколько часовъ, дно чашки будетъ сухо; спрашивается: куда же дѣвалась вода? Намъ отвѣтить, конечно, что она *высохла*. Если-бы мы эту самую мѣдную чашку поставили—на огонь, то увидѣли-бы, что воды еще скорѣе не стало, но кромѣ того замѣтили-бы, что во все время кипѣнія воды изъ чашки отдѣляется паръ и улетаетъ въ воздухъ; въ этомъ случаѣ мы сказали-бы, что вода *выкипѣла*.

Въ обоихъ этихъ случаяхъ говоря, что

вода *высохла* и *выкипѣла*—~~можемъ-ли~~ мы допустить, что вода ~~исчезла~~ ~~исчезла~~ Конечно нѣтъ; потому что въ послѣднемъ случаѣ мы видѣли, что во время кипѣнія воды въ чашкѣ, изъ чашки отдѣлялся паръ и улеталъ въ воздухъ; слѣд: въ послѣднемъ случаѣ вода, бывшая въ чашкѣ отъ дѣйствія огня, превратилась въ пары;—тоже самое случилось съ водою въ чашкѣ, бывшею на солнцѣ и высохшею; но пары отдѣлялись для нашихъ глазъ незамѣтно, потому что солнце нагрѣвало воду въ чашкѣ постепенно а не вдругъ, какъ нагрѣлъ ее огонь и потому вода въ чашкѣ отъ дѣйствія солнечныхъ лучей превращалась въ пары понемногу, а вода, нагрѣтая огнемъ закипѣла и вдругъ большая ея часть превратилась въ пары, которые мы могли видѣть и потому вода выкипѣла скорѣе, чѣмъ высохла.—

Изъ этого слѣдуетъ, что вода, гдѣ-бы она ни была, отъ дѣйствія на нее тепла превращается въ пары; такъ превращается часть воды морей, озеръ, рѣкъ, ручьевъ отъ дѣйствія солнца въ пары, которые улетаютъ въ воздухъ.—Кромѣ того вода превращается въ пары и тогда, когда въ воздухѣ холодно и когда при этомъ въ ней мало водяныхъ частицъ, или паровъ; можетъ быть и такой случай, что воздухъ тепелъ и при этомъ онъ *насыщенъ* парами; тогда испаренія не можетъ быть. Скапившіеся въ большомъ количествѣ и сгустившіеся пары представляются намъ въ видѣ *тучъ*.—Тучи-же даютъ намъ дождь.—Но что побуждаетъ тучи превращаться въ дождь? И это мы постараемся объяснить самымъ простымъ примѣромъ.

Всякому извѣстно, что если котелъ, въ которомъ кипитъ вода, накрыть крышкою и чрезъ нѣсколько минутъ крышку снять, то на крышкѣ замѣтимъ мелкія капли воды; эти капли воды на крышкѣ произошли отъ того пара, который отдѣлялся—бы изъ котла и улеталъ въ воздухъ, если-бы котелъ не былъ покрытъ крышкою; паръ этотъ превратился въ капли воды на крышкѣ потому, что крышка холоднѣе пара; въ доказательство этого—дыхните зимою, или въ холодную погоду на чистое полированное желѣзо, напр. на топоръ, и увидите, что топоръ покроетъ

ся потомъ, дѣхните еще и еще, и вы увидите, что съ топора начнутъ капать капли воды; это отъ того что выдыхнутый вами паръ превратился отъ холода въ капли.— Слѣд: *всякій паръ* превращается отъ холода въ *капли* воды.—

Такимъ образомъ и *тучи*, или что то же, какъ мы доказали, сгущенные пары, если встрѣтятся на пути движенія своего въ воздухѣ холодное пространство, то превращаются въ дождь.—

Не представляютъ-ли страны, покрытыя лѣсами, такихъ охлаждающихъ пространствъ?

Наука давно доказала хладотворное дѣйствіе лѣсовъ и исчислять все научныя доказательства будетъ не для всѣхъ понятно; достаточно, если мы укажемъ на одинъ изъ множества случаевъ хладотворнаго дѣйствія лѣсовъ, который всякому извѣстенъ; а именно: лѣса отгнѣняютъ землю, а въ тѣни гораздо прохладнѣе, чѣмъ подъ открытымъ небомъ, подъ палящими лучами солнца; послѣ каждаго дождя въ лѣсу земля не скоро высыхаетъ и эта лѣсная влажностъ сообщаетъ такъ-же прохладу и воздуху;— вотъ почему въ странахъ лѣсистыхъ и дожди бываютъ чаще, чѣмъ въ безлѣсныхъ, а если дожди чаще и если, какъ мы сказали выше, дожди даютъ землѣ воду для источниковъ, то слѣд: лѣса поддерживаютъ уже этимъ водообиліе нашихъ источниковъ.— Да кромѣ того, лѣса и сами собою берегаютъ наши источники;— вотъ какимъ образомъ: въ мѣстности, покрытой лѣсомъ, каждая капля дождя, прежде чѣмъ упасть на землю,—падаетъ на листья; увлаживъ сначала все листья, дождь съ деревьевъ падаетъ внизъ на травянистую или кустарную растительностъ, на сухіе листья, лѣсной мусоръ, или на рыхлую лѣсную почву, имѣющую способность всасывать дождевую воду; такимъ образомъ часть дождя теряется на листьяхъ, другая часть на травянистой или кустарной растительности, третья часть всасывается покровомъ лѣсной почвы и самою почвою; остальная за тѣмъ дождевая вода медленно, какъ излишняя, скатывается въ ручьи и рѣки, которые несутъ ее въ моря.— Вотъ эта-то, всасываемая лѣсною почвою вода, которая отъ тѣни лѣсовъ

не скоро высыхаетъ, и питаетъ наши источники.—

Теперь представимъ себѣ мѣстностъ, не покрытую лѣсомъ во время дождя.— На такой мѣстности дождь прямо падаетъ на землю и вода, скопляясь въ ручьи, если мѣстностъ имѣетъ покатостъ, стремительно течетъ въ рѣки, унося съ собою все, что ей встрѣчается на пути, наводняетъ рѣки, которыя выступаютъ изъ береговъ и производятъ наводненія; послѣ дождя земля быстро высыхаетъ и вся вода, которая должна-была всасаться землею и питать источники, уносится рѣками.

Вотъ отчего, съ истребленіемъ лѣсовъ, во многихъ странахъ исчезли и источники.—

Слѣд: *лѣса уравниваютъ теченіе водъ* и *берегаютъ источники*.

Во многихъ гористыхъ странахъ народонаселеніе по своей дикости и непредусмотрительности истребило лѣса; страны эти подверглись страшному опустошенію отъ наводненій, такъ что правительство израсходовало огромныя капиталы для того, чтобы вновь насѣять и засадить лѣса; но усилія правительствъ оказались бесполезными и жители выселились въ другія мѣста.—

Кромѣ всего, что мы сказали выше, лѣса оказываютъ пользу народонаселенію тѣмъ, что очищаютъ воздухъ. Наукою доказано, что лѣса, посредствомъ своихъ листьевъ, всасываютъ тѣ частицы воздуха, которыя вредно дѣйствуютъ на здоровье людей, и выпускаютъ такой газъ, который примѣшивается къ воздуху и служитъ въ пользу человѣку.—

И такъ, лѣса снабжаютъ народонаселеніе топливомъ, строевымъ матеріаломъ, подлѣчнымъ матеріаломъ, улучшаютъ климатъ, увеличиваютъ дожди, сохраняютъ источники, избавляютъ отъ наводненій и, кромѣ того, полезны дѣйствуютъ на здоровье людей.— Какъ же послѣ всего этого не заботиться о сохраненіи такого драгоценнаго богатства, какое представляютъ для насъ лѣса?

Вотъ поэтому-то наше просвѣщенное Правительство, заботясь о благосостояніи не только нынѣ живущаго населенія, но и о благосостояніи потомства и, видя тѣ бѣдствія, ко-

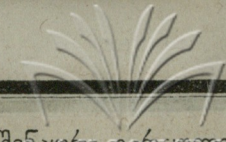
торымъ подверглись уже многія страны чрезъ истребленіе лѣсовъ, приняло, съ своей стороны, мѣры сбереженія лѣсовъ болѣе или менѣе строгія; строгія тамъ, гдѣ лѣса почти истреблены и менѣе строгія тамъ, гдѣ лѣса уцѣлѣли на большихъ пространствахъ.—

Мѣры эти изъяснены въ законахъ, которые должны свято исполняться всеми и каждымъ и за нарушеніе которыхъ опредѣлены наказанія.

Вся цѣль Правительства заключается въ томъ, что-бы сберечь лѣса еще уцѣлѣвшіе. А какъ человѣкъ берегаетъ свой капиталъ? Капиталъ остается цѣль тогда, когда человѣкъ пользуется одними только процентами, не трогая самого капитала. Такъ и лѣсъ; лѣсъ можетъ сберечься тогда, когда мы в теченіи напр• года, вырубимъ столько, сколько в теченіи года же можетъ прирости; потому что вѣдь всякій знаетъ, что каждое дерево в теченіи года вырастаетъ въ вышину и толщину; если каждое дерево, положимъ напр., увеличится въ сложности въ вышину и толщину въ теченіи года на 8 вершковъ и если во всемъ лѣсу 140 т. деревьевъ, то все они приростутъ въ годъ на одинъ миллионъ 120 т. вершковъ, а это составляетъ 91 съ небольшимъ сажень;— вотъ эти только 91 сажень и можетъ быть вырублено изъ того лѣса въ теченіи года въ видѣ дровъ, строеваго и прочаго лѣса, но отнюдь не болѣе.

Правительство исчислило— сколько именно какой лѣсъ можетъ дать вырубку въ годъ и эту вырубку распредѣлило по частямъ для безденежнаго отпуска государственнымъ крестьянамъ, войскамъ и другимъ вѣдомствамъ, а часть отдѣлило на продажу для того, чтобы покрыть расходы, которые оно дѣлаетъ ежегодно на содержаніе лѣснаго управленія, которое поставлено для того, чтобы мѣры сбереженія лѣсовъ и сполнялись народомъ и соблюдались установленныя законы.—

Такимъ образомъ, Правительство учредило лѣсное управленіе не для стѣсненія жителей въ пользованіи лѣсами, а для сбереженія лѣсовъ, которые составляютъ насущную необходимость для блага края и народа.—

Что Правительство не стѣсняетъ народъ въ пользованіи лѣсами—это явствуетъ изъ того, что народу отпускается лѣсъ всего только за 10⁰/₀-ую плату всей стоимости отпущеннаго лѣса; такъ напр: если крестьянину отпущено лѣсничимъ лѣсу по таксѣ на 1-р., то крестьянинъ платитъ только 10 к.,—если на 10 р., то только 1 р., между тѣмъ какъ во внутреннихъ и молотѣсныхъ губерніяхъ Россіи весь необходимый для крестьянъ лѣсной матерьялъ отпускается за половину пошлины по таксѣ и, нѣтъ ничего удивительнаго, если и Закавказское Правительство обложить пошлиною лѣсъ тамъ, гдѣ крестьяне очень истребляютъ его самовольными вырубками;—слѣд: крестьяне сами должны заботиться о сбереженіи лѣсовъ, чтобы не вынудить Правительство на болѣе крутыя мѣры сбереженія, чѣмъ тѣ, которыя установлены нынѣ.—

Дабы ознакомить всѣхъ жителей Тифлисской Губерніи съ лѣсными правилами и узаконеніями, а равно съ количествомъ того лѣса, которое отпускается имъ за 10⁰/₀-ую плату и съ таксами на лѣсные матерьялы,—въ слѣдующемъ номерѣ этой газеты будетъ помѣщена выписка изъ лѣсныхъ законовъ. смѣта безденежныхъ отпусковъ разнымъ селеніямъ Государственныхъ крестьянъ и такса на лѣсъ; смѣта и такса ежегодно составляются новыя и утверждаются Его Императорскимъ Высочествомъ, Государемъ Великимъ Княземъ Намѣстникомъ Кавказскимъ.—

Юрковскій

ოზიციალური ნაწილი.

სიტყვა სოფლის მცხოვრებლებისადმი.

უფ. თბილისის ღუბერნატორის ორღონის მინდობილობით სხელმწიფო მონების მმართველობისაგან.

ტვის უნახვის თარგაჟი.

შევი არ არის, რომ იყო დრო, როდესაც თითქმის მთელი ჩვენი დედა-მიწა მოფენილი იყო ხშირი ტყით, როდესაც მოშიშვლებული ძველების მთები და უდაბნოები, როდებ-

ზედაც ახლა ერთს ხეს ვერ ნახავს კაცი, ჰყვოდნენ სხვა და სხვა გვარი ხეებით და ბალახებით.

სწავლულების გამოკვლევით, ტყეები კაცზე უფრო აღრე არიან გაჩენილი მიწაზე; სხვა და სხვა ბუნებითი მოვლინებების გამო, ზოგადგილას ტყე რამდენჯერმე გამქრალა და მერე ისევ მოშენებულა; როდესაც გაჩნდა ქვეყანაში კაცი, იმას უსათუოთ ტყეში უნდა შეეფარა თავი. უტყეოთ პირველათ გაჩენილი კაცების არსებობა არას გზით არ შეიძლება: უტყეოთ კაცი ვერ იზოვიდა ვერც სადგომს, ვერც საჭმელს, ვერც ტანსამოსს და ვერც სანადირო იარაღებს; ტყე რომ არ ყოფილიყო, იმას არ ექნებოდა სადგომი, ამიტომ რომ არ იცოდა არც ქვისა და არც წყლის მოხმარება სახლის აშენებისათვის; ამას გარდა პირველმა კაცმა არ იცოდა რკინა და არც იმისაგან გაკეთებული იარაღები ჰქონდა ისე, როგორც ჩვენ გვაქვს ახლა. ტყე რომ არ ყოფილიყო, პირველი კაცი შიმშილით მოკვდებოდა; ამიტომ რომ ის შინაური პირუტყვები, რომლებსაც ჩვენ ეჭამთ ახლა, მაშინ გარეულები იყვნენ და ტყეში ცხოვრებდნენ; ცხადია, რომ თუ ტყე არ იქნებოდა, არც ის პირუტყვები იქნებოდნენ; ამ უკანასკნელი გარემოების გამო, პირველი კაცი ვერც ტანსაცმელს იზოვიდა, რადგანაც მაშინდელი კაცების ტანსაცმელი ნადირობაში მოკლული მხეცების ტყავი იყო. ტყე რომ არ ყოფილიყო, პირველი კაცი ვერ გააკეთებდა თავის შეილდ-ისარს, რომლის შემწეობით ის ნადირობდა და რჩებოდა. პურის, ან სხვა რამე მამუშევრის მოყენა პირველათ კაცმა არ იცოდა.—მრთი სიტყვით, ტყე რომ არ ყოფილიყო, კაცს არ ექნებოდა არც სადგომი, არც საჭმელი და არც სხვა არაფერი საცხოვრებელი საშუალება; იმას უსათუოთ დაიმორჩილებდნენ ის ძლიერი ტყის მხეცები, რომლებიც მაშინ იქ სცხოვრებდნენ; ეხლა კი ჩვენ ვხედავთ, რომ კაცმა, თავის ჭკუისა და ტყის შემწეობით, თვით დაიმორჩილა გარეგანი ცხოველები და სუფევს ქვეყანაზე.—

ახლა გავშინჯოთ—რა იქნენ ის ტყეები, რომლითაც დედა-მიწა აღრე მოფენილი იყო? ნუ თუ კაცებმა მოასწრეს ისე გაწყვეტა იმათი, რომ ზოგან არც ერთი ხე არ მოიძებნება!—ჩვენ და სამწუხაროთ, უნდა ვსთქვათ, რომ ტყეების გაწყვეტაში მართო კაცია დამ-

ნაშავე. როცა კაცმა მოაშინჯა ტყეები პირუტყვები და როცა ისინი დაიშინჯა, დაიშინჯა, უტყველია, საბალახო ადგილებიც ძალიან საჭირო შეიქნა; ტყე უშლიდა კაცს პირუტყვების მოშენებას და ამის გამო იმან ზოგან აჭრა ის და ზოგან კი სულ ამოწვა ცეცხლით; ამ რიგათ ტყიანი ადგილები გარდაქცია საბალახოებათ.

ამ ნაირმა მდგომარეობამ გასწია რამდენიმე ათასს წელიწადს და თუმც ბევრი ტყე გააფუტეს, მაგრამ მაშინ მაინც კიდევ ბევრი ტყე რჩებოდა.

შემდეგ კაცი თან და თან შედიოდა განათლებაში; ის შეეჩვია პურის და სხვა ნამუშევრის მოყენას; მაგრამ, რადგანაც მაშინდელმა კაცმა არ იცოდა ხეირიანათ მიწის შემუშავება და არც ხეირიანი იარაღები ჰქონდა, ამის გამო ის ბევრ ტყესა და მინდვრებს აფუტებდა და საყოფი ნამუშევრის მოსავალი მაინც არ მოსდიოდა.

ამ ნაირათ მინდვრებში და სწორ ადგილებზე ტყე თითქმის სრულებით გააწყალეს და მართო მთებზე კიდევ დარჩა რამდენიმე. რაც უფრო მრავლდებოდა კაცი, ისე უფრო მომატებულ ტყეს სჭირდნენ, ამიტომ რომ, გამრავლებისა თანავე, საჭიროებაც ემატებოდათ.—

ზანათლებულ მმართველობაებმა დაიწყეს ფიქრი ტყის დაცვაზე; იმათ დასდეს კანონები, რომლითაც იცავდნენ ტყეს სრულებით გაწყალებისაგან, იმათ დააყენეს ტყეში მცველები და სხვ.; მაგრამ ეს ბევრი არ მოეხმარა, რადგანაც ტყეების უმეტესი ნაწილი აჭრილი იყო და, ჩვენ ვიცით, რომ იმის მოშენება ისე მალე არ შეიძლება, როგორც აჭრა; ევრასოდეს ვერ ისარგებლებს ის მოდგმა, იმ ტყით, რომელიც თითონ დარგა და აგრეთვე არასოდეს არ იზიანებს ის მოდგმა, რომელმაც აჭრა ტყე; მაგრამ, იკითხოს შთამომავლობამ.—ჩვენ ვხედავთ ახლა, რომ შმცროსი აზიის, საბერძნეთის, ისპანიის, იტალიის და სამხრეთი შრანციის ტყეები სულ აჭრილი არიან. შრანციის მმართველობა ყოველი ღონისძიებით სცდილობს, რომ ხელ-ახლათ მოაშენოს იქ ტყეები; იმან უთვალავი ფული დახარჯა ამისთვის, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერაფერი ვერ გააწყო.—

იმისთვის რომ კარგათ გავაგებინოთ მკითხველს-თუ რა მნიშვნელობა აქვს ბუნებაში

საქართველო
საქართველო

ზოგადოთ ტყეს, რა გავლენა აქვს იმას ჰავა-
ს, წყაროებზე და კაცის ჯანმთელობაზე და
ზე, ჩვენ ვიტყვი კიდევ რამდენიმე სიტყ-
ვას.—

ჯერ მარტო გამოცთილობითაც იცის ყვე-
ლამ, რომ ტყეს აქვს დიდი ზედმოქმედება
რომელიმე მხრის ჰავაზე; იმ მხარეში, სადა
ყვეები იყვნენ, იქ ჰავაც უფრო ზომიერი
ყოფილა, ვიდრე ტყის აჭრის შემდეგ: ზაფხული
უფრო გრილი იყო ხოლმე, ზამთარი უფ-
რო ზომიერი და გაზაფხული უფრო ადრე
გვებოდა; ტყის აჭრის შემდეგ კი იმავე მხარე-
ში—ზაფხული საშინლათ ცხელი შეიქნა, ზა-
თარი ცივი და გაზაფხული ორი კვირით
ვიან დგებოდა.

იმის დასამტკიცებლათ, რომ ტყეს აქვს გა-
ლენა წყაროების არსებობაზე, ჩვენ ვიტყ-
ვით ჯერ რამდენიმე სიტყვას წყაროების გა-
ლენაზე, ანუ იმაზე-თუ საიდან მომდინარეო-
ბენ ისინი.—

ზოგიერთები ჰფიქრობენ, რომ თვით მი-
წიში შიგნი არის მუდამ დაუღვეველი წყალი,
რომელიდანაც მომდინარეობენ ჩვენი წყა-
რობები.—მაგრამ ეს რომ ტყუილია, აი რო-
გორ შეიძლება იმის დამტკიცება: ვთქვათ,
მაგალითათ, რომ რომელიმე ქვეყანაში ათს
წელიწადს არც ერთი წვეთი წვიმა არ ჩამო-
ვარდნილა ზევიდან. მითხარით, ესლა იმდი-
ნარებენ ამისთანა ქვეყნებში წყაროები, თუ
არა? მე თამამათ შემიძლია გიპასუხოთ ამ კი-
ბზე, რომ იმ ქვეყანაში სრულებით მოი-
პობა წყაროები და ამას გარდა იქ ვერც
ერთს მცენარესა და ცხოველს ვეღარ ნახეთ.
აქედან ცხადია, რომ წვიმისაგან წარმოსდგე-
ბიან წყაროები და სხვა წყლებიც; მიწა და
მდინარეები შეიწურავენ ზევიდან ჩამოსულს
წვიმას და მერე ისევ გამოუშვებენ; ამ რი-
გათ სდგება ხოლმე წყაროები.—

ახლა ვთქვათ რამდენიმე სიტყვა იმაზე-
თუ საიდან ჩნდება წვიმა: ჩავასხათ ქვაბში ცო-
ტა წყალი და გავდგათ მზეზე; რამდენიმე ხნის
შემდეგ ჩვენ შევნიშნავთ, რომ წყალმა იკ-
ლო ქვაბში და თუ დიდხანს იქნა ქვაბი
გარეთ, შეიძლება, სულაც აღარ დარჩეს შიგ
წყალი.—მეორე მაგალითი: დასდგით წყლია-
ნი ქვაბი ცეცხლზე; მაშინ ნახავთ, რომ ქვა-
ბი კიდევ უფრო მალე ამოშრება.—

როგორც პირველს, ისე მეორე შემთხვე-
ვაშიაც წყალი იქცა ორთქლათ და ჰაერში
ავიდა.

ახლა გავშინჯოთ რა ემართება იმ წყალს,
რომელიც მზეში გადგმულ და ცეცხლზე და-
დგმულ ქვაბში ამოშრა.— როცა წყლიანი ქვა-
ბი ცეცხლზე იდგა, ჩვენ შევნიშნავთ, რომ
იმისაგან ოხშივარი, ორთქლი ამოდოდა და
ადიოდა ზევით. ამ ნაირათვე ამოდოდა ორ-
თქლი მზეში გადგმული ქვაბიდანაც, მაგრამ,
რადგანაც მზე ცოტ-ცოტათი ათბობდა ქვა-
ბის წყალს, ამიტომ ორთქლიც ცოტ-ცოტა-
თი ამოდოდა და ჩვენ თვალთ ვერც შევ-
ნიშნავთ ის; ცეცხლმა კი უფრო აადულა
წყალი და ბევრი ორთქლიც აადინა და ამი-
ტომ კიდევაც ვხედავთ ჩვენ იმას.—

აქედან უნდა გამოვიყვანოთ ჩვენ, რომ
წყალი სითბოსაგან იქცევა ორთქლათ. ამ რი-
გათ ოკეანეს, ზღვის, ტბების, სხვა და სხვა
მდინარეების წყალი მზის სითბოსაგან იქცევა
ხოლმე ორთქლათ და ადის ზევით.—ამას გა-
რდა აქვე უნდა ვთქვათ, რომ წყალი მარტო
სითბოსაგან კი არ იქცევა ორთქლათ; ამის-
თვის საჭიროა კიდევ, რომ ჰაერი მშრალი
იყოს, ესე იგი, რომ ჰაერში ცოტა ორთქლი
იყოს; შეიძლება ჰაერი ძალიან გამთბარი იყოს,
მაგრამ თუ იმაში ამასთანავე ბევრი ორთქლი,
ე. ი. ბევრი პატარ-პატარა წყლის წვეთებია,
მაშინ წყალი მიწაზე არ გარდაიქცევა ორთქ-
ლათ. ისიც შეიძლება, რომ ჰაერი ცივი იყოს
და მშრალი, მაშინ წყალი მაინც გარდაიქცე-
ვა ორთქლათ.—

ცაში ასული ორთქლი იყრის იქ ერთათ თავს
და შეადგენს ღრუბელს, რომლისგანაც
წარმოსდგება წვიმა. ახლა ავხსნათ—რა ნაი-
რათ იქცევა ღრუბელი წვიმათ. შევლას შე-
გვინიშნავს, რომ, როცა მდულარე წყლიან
ქვაბზე დაგვიხურავს რამ და მერე ისევ ავი-
ხთია სახურავი, ამ სახურავზე გაჩენილა პა-
ტარ-პატარა წყლის წვეთები; ეს წყლის წვე-
თები არის ორთქლი, რომელიც, სახურავი
რომ არ ყოფილიყო, ამოვიდოდა ქვაბიდან
და ზევით ავიდოდა. სახურავზე იმიტომ შე-
ჩერდა ორთქლი, რომ ის წყალზე უფრო ცი-
ვი იყო; ეს ყოველთვის ასეა: დაჭირვით, მა-
გალითათ, ხელში კარგი გაფერილი ცული
და მიაორთქლეთ; თქვენ შევნიშნავთ, რომ
რაც უფრო ბევრს მიაორთქლებთ, ისე უფ-
რო ბევრი და დიდრონი წყლის წვეთები მო-
იყრის ცულზე თავს, ასე რომ ბოლოს წვე-
თასაც დაიწყებენ იქიდან. აქედან ჩვენ უნდა
გამოვიყვანოთ ის ბუნების კანონი, რომ ორ-

თქლი სიცივისაგან წყალს
ვა.—

სწორეთ ამ ნაირათვე ღრუბელი, რომელიც,
როგორც ვთქვით, ისევ ორთქლია, იქცევა
ცაში წვიმათ, ანუ მოდიოდა წყლის წვეთე-
ბათ, როცა ცივი ქარი წამოაუბერავს იმას, ან
როცა თითონ შვევა, თავის მოძრაობის დროს,
ცივს ჰაერში.—

ტყე რომ აგრილებს ჰავას, ეს ყველამ იცის.
მე ავიხსნით მარტო ამის მიზეზს.—მართი რომ
ტყე აჩრდილებს მიწას და ჩრდილში, რა სა-
კვირველია, ყოველთვის უფრო გრილა, ვიდ-
რე მზეში.—წვიმის შემდეგ ტყეში მიწა მა-
ლე არა შრება, უფრო დიდხანს ინახავს სი-
ნოტიოს და ამიტომ სიგრილეს გარდა, აქე-
დან წარმოსდგება ის, რომ ტყე ინახავს წყალს
წყაროებისთვის; შევნიშნულია, რომ ტყიან
ადგილებში ყოველთვის უფრო ხშირი წვიმა
იცის, ვიდრე უტყეოში.—შოველი წვიმის
წვეთი ტყეში სანამ მიწაზე დაეცემოდეს, და-
ეცემა ხის ფოთლებს, მერე როცა ხეებს და-
სველებს, ჩამოვარდება ძირს და დაეცემა მი-
წაზე, ბალახებზე, ჯაგნარზე და სხვ.; თუ ტყის
მიწა ალქატი მიწაა, ის შეისვამს წყალს, წვი-
მის წყალიც ჩადის შიგ და მერე სხვაგან სა-
დმე ამოდის ისევ მიწიდან; ამ მიწიდან ამო-
სულ წყალს ვეძახით ჩვენ წყაროს. რასა-
კვირველია, რომ მიწა მთელი წვიმის წყალს
ვერც მესვამს, დანარჩენი წყლიდან შესდგე-
ბიან ნაკადულები და რომელიმე მდინარეს
შეერთვიან, მდინარეც ზღვას შეერთვის.—

ახლა ვნახოთ-რა ნაირი მოქმედება აქვს
წვიმას უტყეო ადგილზე. ამისთანა ადგილზე
წვიმა პირდაპირ მიწას დაეცემა და, თუ ის
ალქატი მიწა არ არის, წყალს არაფერი არ
შეაჩერებს: იმ წამსვე კეთდება დიდ-დიდი ნა-
კადულები, რომლებიც ჩაერთვიან მდინა-
რეს; მდინარე ამის გამო აღიღდება და აქე-
დან ხშირათ ბევრი უბედურება მოხდება; შე-
ვნიშნულია, რომ საცა ტყეებია, იქ ძვირათ
მოვარდება ხოლმე დიდი წყალი; წვიმის შე-
მდეგ უტყეო ადგილები უფრო გაშრებიან
და ამიტომ წყაროებისთვის ისინი ვერ შეი-
სვამენ წყალს; ამიტომაც ზოგიერთ ქვეყნებ-
ში როგორც ტყეები აჭრეს, იმ წამსვე წყა-
როებიც დაშრენ.—

ზოგიერთ მთიან ადგილებში მცხოვრებლე-
ბმა, თავის უმეცრების და წინდაუხედაობის
გამო, აჭრეს ტყეები და იქ ამის გამო ისე

ხშირად დიდდება წყლები და იმდონი უბედურება მოაქვს ამას, რომ მცხოვრებლები სხვაგან უნდა გადასახლებულიყვნენ. მართებლობა სკდილობდა გაეშენებია ხელ-ახლათ ტყეები, მაგრამ ვერაფერი ვერ მოახერხა.—

იმ სარგებლობაებს გარდა, რომლებზედაც ჩვენ ზევით ვთქვით, ტყეებს მოაქვს კიდევ კაცი-სთვის სარგებლობა მით, რომ ჰაერს სწმენდს; სწავლულებმა დაამტკიცეს, რომ ხის ფოთლებიც ისე სუნთქავენ, როგორც კაცი; მაგრამ ისინი იზიდავენ ჰაერიდან ისეთს ნაწილს, რომელიც მავნებელია კაცისთვის და ამოისუნთქავენ კი ისეთს ჰაერის ნაწილს, რომელიც სასარგებლოა.—

ამ რიგათ ტყე აძლევს კაცს შეშას, საშენებელ მასალას, აუფჯობებს ჰაერს, წყაროებს და საზოგადოთ სინოტიოს აჩენს, იფარავს მდინარეების მოვარდნისაგან და კეთილათ ზედმოქმედებს კაცის ჯანმთებლობაზედ.—

თუ ამდონი სარგებლობა მოაქვს ტყეს, მაშ როგორ არ უნდა ვცდილობდეთ იმის დაფარვას.—

აი ამის გამო ჩვენმა განათლებულმა მმართველობამ, რომელიც ზრუნავს, არა თუ მართო ახლანდელი მცხოვრებლებისთვის, მომავლისთვისაც და რომელიც ხედავს იმ უბედობას, რომელიც მიადგა იმ ქვეყნებს, საცა ტყე გაწყვიტეს, მიიღო ზომები რომ ჩვენშიც არ აქრან ტყუილ-უბრალოთ ტყეები. ეს ზომები ახსნილია კანონებში და ყოველი კაცი ბეჯითათ უნდა ასრულებდეს იმათ.—

მმართველობის სურვილი ის არის, რომ დაიფაროს ტყეები იქ, საცა არიან ისინი კიდევ. როგორ დაიფარავს კაცი თავის თავს (კაბილალს)? თანეი დარჩება მისს პატრონს მართლათ მართო მაშინ, როცა იმას ხელს არ ახლებს და მართო სარგებლით (პროცენტით) სარგებლობს. ტყის საქმეც ასეა. ტყე შეინახება მხოლოთ მაშინ, როცა იმდენს მოჭრის წელიწადში კაცი, რამდენიც იზრდება. აი რა რიგათ: ჩვენ ვიცით, რომ ყოველ ხეს ემატება ყოველ წელიწადში სიმსხოცა და სიმალეც; ახლა, ვთქვათ, რომ მთელ ტყეში ას ორმოცი ათასი (140 ათ.) ხეა; თითო ხე, ვთქვათ, რვა გოჯი იზდება წელიწადში; მაშინ მთელ ტყეს მოემატება წელიწადში ერთი მილიონი და ას ოცი ათასი (1,120,000) გოჯი, ანუ ოთხმოც და თერთმეტი (91) საქენი; აი ეს ოთხმოც და თერთმეტი საქენი ხე

რომ მოჭრა ყოველ წელიწადს, მაშინ ტყეს არაფერი დააკლდება.—

მმართველობამ გამოიანგარიშა — რომელ ტყეში რამდენი საქენის მოჭრა შეიძლება და მართო იმდონის მოჭრის ნებას აძლევს; ამაში ზოგი სახელმწიფო გლეხებს ეძლევა, ზოგი ჯარს და ზოგი დანიშნულია გასასყიდლოთ. ტყის გაყიდვით აღებული ფულებიდან მმართველობა აძლევს ჯამაგირს ტყის მცველს ჩინოვნიკებს, რომლებიც იმისთვის არიან დაყენებული, რომ დაიცონ ტყე უზომოთ აჭრისაგან და უგდონ ყური ტყის კანონების ასრულებას. მმართველობამ იმისთვის კი არ დაადგინა ტყის მმართველობა, რომ შევიწროვოს ხალხი; არა, მმართველობას უნდა, რომ ხალხმა უსარგებლოთ არ აჭრას ტყე.

მმართველობა რომ არ ავიწროვებს ხალხს ტყის სარგებლობაში, ეს იქიდან სჩანს, რომ სოფლის მცხოვრებელს მართო მეთოდ ფასს ახდევინებენ ტყეში; ასე რომ თუ აჭრილი ხეები, მაგალითათ, ტაკით თუმნათ ღირს— ერთს მანეთზე მეტს ტყის მცველი ვერ გადაახდევინებს კანონით, თუ ტყე ას მანეთათ ღირს—ათს მანეთს გარდახდევინებენ და ამ რიგათ. შუაგული რუსეთის გუბერნიებში და საცა უფრო ცოტა ტყეა, ახდევინებენ რაც ღირს იმის ნახევარს ფასს; მაგალითათ თუმნის ტყე თუ აჭრეს, ხუთს მანეთს გადაახდევინებენ. მასაკვირველი არ იქნება, რომ ჩვენშიაც ასე გააძვიროს მმართველობამ ტყე, თუ სოფლის ხალხი დაუკითხავათ დაიწყებს ტყის ჭრას და ააოხრებს იმას; მაშა სადამე თითონ გლეხები უნდა სცდილობდენ, რომ არ გააფუჭონ ტყე, თუ უნდათ, რომ მმართველობამ არ მიიღოს უფრო სასტიკი ზომები იმის დასაცველათ.

იმისთვის რომ გავაცნოთ მბილისის გუბერნიის მცხოვრებნი ტყის კანონებს და იმას თუ რამდენი ტყე შეიძლება მიეცეს იმათ მეთედი ფასით და ტაქსას, ამის შემდეგ იქნება დაბეჭდილი ტყის ზოგიერთი კანონები, და სახელმწიფო სოფლების უფასოთ გასაცემი ტყის ანგარიში. ეს ანგარიში და ტაქსა ყოველწელიწადს იცვლება და მტკიცდება მისის ი მ მ კ ე რ ა ტ ო რ ე ბ ი თ ი ს უ მ ა ლ ე ს ო ბ ი ს, ღ ი დ ი მ თ ა ვ ა რ ი ძ ა ვ კ ა ზ ი ი ს ნ ა მ ე ს ტ ნ ი კ ი ს ა გ ა ნ.—

ი უ რ კ ო ვ ს კ ი.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Съ разрѣшенія Его Императорскаго Высочества, Великаго Князя Намѣстника Кавказскаго учреждена въ г. Душетѣ ежегодно съ 8 по 15 Ноября ярмарка, подъ наименованіемъ „Михайловской“.

Объявляя объ этомъ для всеобщаго свѣдѣнія, покорнѣйше прошу Г. г. Старшинъ сельскихъ обществъ, состоящихъ въ предѣлахъ Тифлисской губерніи, объявить по вѣреннѣмъ имъ обществамъ, чтобы жители имѣющіеся у нихъ для продажи разныя сельскія произведенія, какъ то: пшеницу, муку, масло, сыръ и другіе продукты, а также скоть, оружье, посуду, сукно и тому подобныя, доставляли бы въ г. Душетъ на Михайловскую ярмарку, въ виду успѣшнаго сбыта всякаго рода произведеній или на деньги, или посредствомъ обмѣна.

Душетскій Уѣздный Начальникъ
И. Зубаловъ.
31 Августа, 1869 года.
г. Душетъ.

გ ა ნ ც ხ ა ლ ე ბ ა .

მისის ი მ მ კ ე რ ა ტ ო რ ე ბ ი თ ი ს უ მ ა ლ ე ს ო ბ ი ს ა, ღ ი დ ი ს ო ვ ა დ ი ს ძ ა ვ კ ა ზ ი ი ს ნ ა მ ე ს ტ ნ ი კ ი ს ნ ე ბ ა რ თ ე თ, დაწესებულ არს ქალაქს ღ უ შ ე თ შ ი ყოველწლივ ნოემბრის თვეში რვა რიცხვიდამ ვიდრე თხუთმეტამდე, იარმუკა, წოდებული „მისხილოვის იარმუკად“.

მაცხადებ რა ამანედ საყოველთაოდ საცნობელად, უმორჩილესად ვთხოვ უფალთ მბილისის გუბერნიის მამასახლისებს—აცნობონ თიეიანთ სასოფლო საზოგადოებაებს, რომ შემდეგში, თუ ვისმე ექმნება რამ გასასყიდი სოფლის ნაწარმოები, მაგალითათ: ხორბალი, ფქვილი, ერბო, ყველი და სხვა საზრდოება, ანუ სანოვგე, აგრეთვე საქონელი, იარალი ჭურჭელი და სხვანი ამათნი მსგავსნი, მოიტანონ გასასყიდათ ღუმეთის „მისხილოვის“ იარმუკაზე, რადგანაც აქ მარჯვეთ გასალდებენ ყოველსავე თვისს სავაჭროს ფულზედ, ანუ გამოცვლითა.—

ღუმეთის შეზღის ნახალნიკი ი. ზუბალოვი.
31 აგვისტოს, ჩყათ-სა წელსა.
ქ. ღუმეთი.

არა ოფიციალური ნაწილი.

ზინაზანი ცნობები.

მუხრანისა. *)

23 მარტისთვის. — მუხრანში ამ წელს კარგი პურის მოსავალი არ მოვიდა; თუმცა ზამთარი კარგი იყო და ამ ზაფხულს სეტყვამ აქეთ არ გარდმოჰკრა, მაგრამ გაზაფხულზე — ლამით — ბტენილმა წვიმებმა და დღისით მომატებულმა სიციხეებმა ხორბალი აოდელი მოიყვანეს. შანებს ბალახეულობა ძალიან მოერია; გუდაფშუტა და მეტადრე ქინძის თესლი ძალიან ურევია პურში, ასე რომ გამოსავლისა თითქმის მეხუთედი ნაწილი კიდევ დადგება. საზოგადოთ პურის მოსავალი ისეთია, რომ საუფროსად უკანასკნელი მეოთხედი დააკლდება; იმისთანა მოჩივრებიც არიან, რომლებსაც ნახევარზე მეტი არ მოსვლია; ზოგს კი, ამბობენ, ნახევარი კი არა, სულაც არ მოუშკიათ ყანები ცარიელი ბზის გულისათვის. უწინ კი აქაური მოსავალი გათქმული ყოფილა: აქაურების სიტყვით, დღიურზე ხშირათ 20 კოდი მოდიოდა; კარგი ამინდის დროს კი ხანდისხან 30—40 კოდს მაჰყავდათ დღიურზე.

სოფ. მუხრანი მდებარეობს შანის ხეობაზე, დაცემულ ადგილზე და მშენებრი სარწყავი მიწები აქვს; თვისებთაც მიწა — შავი მიწა: ამის გამო, რასაკვირველია, წვიმებმა ამ ადგილის მოსავალი ძალიან წახდინა. საცა კი ყანა უფრო ფერდობზე იყო, იქ საკმაო მოსავალი მოვიდა. — ამ ჟამათ ხორბალი ისციდება აქ კოდი ორმანეთათ, ქერი ექვს აბაზათ. აქვე უნდა მოგახსენოთ, რომ აქაური კოდი ქალაქისაზე ნაკლებია: ის ირწყავს ცხრა ლიტრას და არა ათს, როგორც ქალაქისა.

როგორც ზევით ვთქვი, ზამთარი აქ წრეულს კარგი იყო, ესე იგი, კარგი თოვლი მოვიდა და კარგი სიციხეები დაიჭირა; ამისგან, ვისაც დაწინდული არა ჰქოვდა ვაზი, წახდა; გადარჩენილს, თუმცა კარგა ასხია, მაგრამ ნაცარმა ზიანი მისცა. წასულ კვირას უღრუბლო ჯანდი იყო და, ამბობენ, ნაცარი მოემატაო. ჯერ ამ ჟამათ ყურძენი არ არის აქ შემოსული და ენკენისთვის ნახევრამდინ სთველი არ დაიწყება. აქაური ღვინის მოსავა-

ლის ნაკლებობა ქალაქსაც დაეტყობა, რადგანაც, მას აქეთ რაც ძახეთში ღვინომ იკლო, აქედან უფრო ბევრი მიჰქონდათ იქ.

მუხრანში იქნება 500 კომლამდის — გლეხობა და თითქმის ყველას ვენახები აქეთ. აქაური ღვინო ფასობს — კოკა (თხუთმეტი თუნგი) ოთხი მანეთი და ნთვრამეტადის. ბლენებს მოჰყავთ ისეთი ღვინო, რომელიც უფრო ხშირათ 10—12 მანეთად იყიდება; მებატონეების ღვინოც ამავე ფასისაა; მხოლოდ ზოგიერთებს ამათაგანს 15—18 მანეთიანი ღვინო უდგებათ, რადგან უფრო კაი დაყენება იციან. ამ ჟამათ აქ წერილათ ისეთი ღვინო ისყიდება თუნგი ოთხ აბაზათ, რომ ქალაქში იმაში სამ აბაზ უზალთუნსაც ირავინ მისცემს.

ზარეშემო სოფლებში: წილკანს, ძალისს, მსოფრისს, ღამბალას, შადისჯვარს და აღიანს, ზოგან უკეთესი მოსავალია და ზოგან ისეთი, როგორც მუხრანში. — საზოგადოთ, როგორც ზორის უფლებში, აქაც ისე სარწყავ ადგილებზე კარგი მოსავალი არ მოვიდა.

ძალოების გალენწევას ამჟამათ ჯერ არ მოჩინილან; კარგი დარებია და ორი — სამი დღის მეტათ არ მოცდენილან. ძალოს მუშაკაცი ფასობს თვით რვა მანეთათ, დღიურათ — ორ აბაზათ; ჭამა — სმაც პატრონისაა.

მუხრანი 31 მარტისთვის.

ამ კვირას ძალიან გახშირდა აქ ძროხისა და კამბეჩის ჭირი; ის გაჩნდა აგერ ათიოდ დღეა ქალაქიდან მოყვანილის ორის ძროხისაგან, რომელნიც ავთმყოფები ყოფილიყვნენ. პირუტყვის ავთმყოფობა ამაში მდგომარეობს: სიციხე აქვს ძალიანი, რომლისაგან მოთაც პირუტყვი წყალში შედის; პირიდგან სდის თეთრი დორბლი და ტანიდგან ასაქმებს, ზოგჯერ სისხლ ნარევათ. ამ ათიოდ დღეში ოცამდის ძროხა მოკვდა და ჭირით კი თითქმის მთელი ნახირები არიან ავთა. რომელიც კი კარგათ არის ავთმყოფებს არ აშორებენ. ბლენები ამბობენ, რომ "ღვთის რისხვა რაკი მოვიდა, საცა უნდა ძალო არ გადურჩებოა".

ამ კვირას კაი წვიმები იყო და ყურძენს, როგორც ამბობენ, ნაცარი გააშორა. ყურძენი კარგათ არის მუხრანის ერთს ნახევარში; საზოგადოთ, სადაც უფრო ჭაობიანი ადგილია, ღვინის მოსავალს ელიან.

ზაზ. „ძავეკაზში“ იწერებინ, რომ ქ. მსში (რაქას) იქაური მომრიგებელი მოხარბოლის უ. შიფანის ცოლს გაუხსნია უფასო საქალგებო შკოლა, რომლის საქმე, როგორც კორესპოდენტს გაუგია, კარგათ მიდის; შკოლაში ასწავლიან წერა-კითხვას რუსულათ და ქართულათ, სამღეთო-წერილს, ანგარიშს და, მგონიაო, ამბობს კორესპოდენტი, ხელსაქმეს და სიფაქიზესაც.

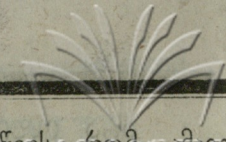
პურის, სიმინდისა და ღვინის მოსავალი რაქის უფლებში წელს კარგი არისო, მაგრამ მუთათისის და შორაპნის უფლებში კი ხანგრძლივს გვალვას და აღმოსავლეთის ქარს ძალიან დაუზიანებია პური და განსაკუთრებით სიმინდი; ასე რომ შორაპნის უფლებს მაინც ძალიან გაუჭირდება ამ ზამთარში საქმეო.

მუთათისში იგლისის დასასრულიდან დაწყებული საშინელი სიციხეები ყოფილა. მაგრამ 23 აგვისტოს, ღვთის მადლით, წვიმა მოსულა და იმას ცოტათი შეუგრილებია ჰავა.

სამეურნეო ცნობები.

დიდი ბრიტანიის მეურნეობა. — დიდ ბრიტანიას შეადგენს სამი ქვეყანა: ანგლია, შოტლანდია და ირლანდია; სამივეში ოცდაათ მილიონამდე მცხოვრები იქნება. მარტო ანგლია შეიცავს სამოც მილიონს დღიურს (60 მილ.) მიწას; ამ რიცხვიდან ცამეტი მილიონი (13 მილ.) დღიური ყანებათ არის; ერთი მილიონი დღიური შეგვენებულია; ოცი მილ. (20 მილ.) დღიური საბალახე ადგილებათ არის გაშვებული. მთელი დიდი ბრიტანიის მიწები ნაწილ-ნაწილზეათ არის დაყოფილი; თითქმის მთელი ანგლიის მიწები ორას ორმოცდაათს (250) შეძლებულ მემამულეებს-ლორდებს ეკუთვნის; დანარჩენი მიწა პატარა-პატარებათ არის დაყოფილი და წერილ მემამულეებს ეკუთვნის. მაგრამ ყველაზე ცუდი ის არის იქ, რომ ძალიან ბევრი უმიწა-წყლონი არიან და ამის გამო სიღარიბეც ძალიან გავრცელებულია. იმ ორას ორმოცდაათი ლორდების მიწები, რომელსაც ზევით ვთქვით, დაყოფილია წერილ-წერილათ და იჯარით არის გაცემული; თვითონ ლორდები არ შეამუშავენ ხოლმე მიწებს, ისინი აძლევენ თავიანთ მიწებს ფერმერებს (მიწის იჯარით ამღები) სამი, ათი, ოცი წლის ვადით და ღალას იღე-

*) მუხრანი ღვინის უფლებშია; მბილისიდან 40 ვერსზე.

ბენ.—ტყე ძალიან ცოტა არის ანგლიაში; ასე რომ ასს ქცევაში ორი ქცევა თუ იქნება, ისიც კარგია. მიწა ძალიან ძვირათ ღირს, განსაკუთრებით ქალაქების მახლობლათ და ამიტომ ქალაქებთან ის, როგორც შრანცი-აში, კიდევ უფრო მომატებულათ არის დაყოფილი.—მიწას ხუთზე მეტი სარგებელი არ მოაქვს; ასე რომ თქვენ თუ ას მანეთათ გიღირთ მიწა ყველაფრით, წელიწადში ის მოგცემთ ხუთს მანეთს სარგებელს, ათასი მან. თუ გიღირთ-ორმოცდა ათს.—მუშა-კაცი კვირაში ღირს სამი მანეთიდან ხუთამდე; ხანდისხან ფულის მაგიერათ ნამუშევარს აძლევენ იმათ. მუშა ქალი ღირს კვირაში ორი მან. და ყმაწვილი მანეთათ, მანეთნახევრათ.—სამეურნეო მაშინების შემოღებამ, რომლებიც კაცის ხელის მაგიერობას შერებინან, არ დაუკლო მუშებს ფასი. მაგრამ ანგლიელი სოფლები მაინც ცუდს მდგომარეობაში არიან: უმეტესი ნაწილი იმათგანი ღარიბები არიან და გაუნათლებლები; ქალაქებში კი უფრო განათლებული და დაქნილი მუშებია მოიპოვიან. როგორც გამოუხანგარიშებიათ, მართა ანგლიაში სამოცი მილიონი თავი შინაური საქონელი და ფრინველები იქნება; რქიანი საქონელი-რვა მილიონ ნახევრამდე, ცხვარი-ოცდა ათი მილ., სამი მილიონი ღორი, ორი მილ. ცხენი და თხუთმეტი მილ. შინაური ფრინველები.—

შოტლანდიაში ოთხი მილიონი მცხოვრებია; ისინი სახლობენ თოთხმეტს მილიონ დღიურზე; მაგრამ ამ ადგილში მართა 3 მილიონია შემუშავებული. დასავლეთის შოტლანდიაში უმეტესი ნაწილი მცხოვრებლებისა პირუტყეებს აშენებენ; აღმოსავლეთისაკენ კი პური მოჰყავთ. შოტლანდიაში ერთი მილიონი თავი რქიანი საქონელი ექვსი მილიონი ცხვარი, ორას ათასი ღორი და ას ოთხმოცი ათასი ცხენი. პურის გარდა კარგა ძალი კართოფილიც მოჰყავთ. ირლანდიაში ექვსი მილიონი მცხოვრებია; მესამედი ადგილები სულ საბალახოთ არის გაშვებული. ირლანდიელებს აგრეთვე ძალიან უყვართ კარტოფილი და ბევრიც მოჰყავთ ის; ამას გარდა პირუტყეებსაც აშენებენ.—

1867 წელში იმ პარიჟის საყასპოებში, რომლებშიაც ცხენის ხორცს ჰყიდიან, დაიკლდა და გაიყიდა საქმელათ 2,154 ცხენი და ჯორი. 1868 წ. ამავე დუქნებში გაიყიდა 2,421 ცხენის ხორცი. შარშან ზამთარში გამართეს ბევრი ანაირი საყასპოები სხვა და სხვა შრანციის ქალაქებში: რემსში, ტრუაში, მარსელში, ბორდოში, ტულონში და სხვაგან.— ანგლიაში ცხენის ხორცი ჯერ არ არის შემოღებული საქმელათ, მაგრამ მომავალი ზამთრიდან იქაც უნდა გამართონ საცხენისხორცო საყასპოები.—

სხვა და სხვა ამბავი

ამერიკის შერთებულ შტატებში ისე, როგორც სხვა ბევრ ქვეყნებშიაც, წელს დიდი გვალვა ყოფილა; ასე რომ დასავლეთის და სამხრეთის შტატებში ძალიან ნაკლებ მოსავალს მოეკლიან თურმე.—

„რუსის ინვალიდში“ არის შემდეგი შენიშვნა აგვისტოს 17-დგან:—„მმართველობის მოამბეში“ იყო ცნობა, რომ ხელმწიფე იმპერატორმა შმალლესად ბძანა: ერთს მღვდელს, რომელიც იყო გადამდგარი ამ ღირსებიდგან სამოქალაქო წოდებაში, მიეცეს ნება ახლავე შევიდეს სამოქალაქო სამსახურში, მხოლოდ ამ ეპარქიაში კი არა, საცა უწინ მღვდლათ იყო ის.—

ბარდა ამისა ხალხის განათლების მინისტრმა გადასწყვიტა, რომ ის სემინარიელები, რომლებთაც კარგათ დაუსრულებიათ კურსი, უნივერსიტეტში უფეზამენათ უნდა მიიღონ, (რასაკვირველია გამოსაცდელათ კი რომელიმე საგნის ეფეზამენი უნდა დააჭერინონ, როგორც გიმნაზიელებსაც).—ამ გვართ ახლა განსაკუთრებითი მდგომარეობა რუსის სასულიერო წოდების პირებისა ნელნელა ისპობა.—

მრთს ამერიკელს, სახელათ შონდერვაიდს, გამოუგონია გასაოცარი მაშინა, რომლის შემწეობით, როგორც სწერენ, კაცს რა სიზო-რეზვდაც უნდა შეუძლია გარდასცეს ვისმე თავის ხმა. ჩვენ ვიცით, რომ ელექტორის შემწეობით, შეგვიძლია გარდასცეთ, სადაც გვიდა, ჩვენი ნაწერი (ტელეგრაფით); ამას

გარდა, ახლა იქამდი მიწას, რომ ამავე ელექტორის შემწეობით, შეიძლება გარდასცეს კაცმა სურთი, ხელს ნაწერი, განიხილოს სინათლე და სხვ. ახლა უფ. შონდერვაიდს მოუგონია ანაირათვე ხმების გარდაცემა; ასე რომ კაცს შეუძლია თბილისიდან, მაგალითათ, მუთაისში ელაპარაკოს თავის მეგობარს. როგორც ამბობენ, მაშინა ძალიან უბრალო არისო, ასე რომ იმის გაკეთებას არც ბევრი წვალება და არც ხარჯი დასჭირდებაო. მართალია, ხმა ისე კარგათ ვერ გარდაიცემა თურმე ამ მაშინთ, როგორც კაცი ამოუშვებს იმას, მაგრამ ის იმდრნათ მაღალიაო, რომ ყველა იქ მყოფი კარგათ გაიგონებს. ამ მაშინის გამომგონს, ამბობენ, იმელი აქვს მუზიკისა და სიმღერის ხმებიც გარდასცეს თავის აპპარატის შემწეობით; ასე რომ „შეიძლება ახლოა ის დრო, ამბობს ერთი რუსის მწერალი, როცა ჩვენ—ქეროპაში შეგვეძლება გავიგონოთ კონცერტი რომელიმე მუზიკანტისა, რომელიც უკრავს ამერიკაში“.—

ფოჩტა

თბილისიდან ფოჩტა მიდის: ო რ შ ა ბ ა თ ო ბ ი თ მ რ ე ე ა ნ შ ი და ჯ უ ლ ფ ის ა კ ე ნ.—ს ა მ შ ა ბ ა თ ო ბ ი თ ბ ა ქ ო ს გ უ ბ ე რ ნ ი ა შ ი და შე მ ა ხ ა შ ი—მ ს უ ბ უ ქ ი ფ ო ჩ ტ ა.—მ თ ხ შ ა ბ ა თ ო ბ ი თ რ უ ს ე თ შ ი, მ უ თ ა ის შ ი—შ ო თ ა მ დ ი ნ, მ რ ე ე ა ნ შ ი, ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ო პ ო ლ შ ი და ნ ო ე ო ბ ა ი ა ხ ე თ შ ი.—ხ უ თ შ ა ბ ა თ ო ბ ი თ — რ უ ს ე თ შ ი.—პ ა რ ა ს კ ე ო ბ ი თ —მ უ თ ა ის შ ი, ძ ა ხ ე თ შ ი და მ რ ე ე ა ნ შ ი. შ ა ბ ა თ ო ბ ი თ —რ უ ს ე თ შ ი და შე მ ა ხ ა შ ი.—ძ ე ი რ ა ო ბ ი თ რ უ ს ე თ შ ი და მ უ თ ა ის შ ი.

ბელეგრადში.

ღვეშის გასაგზავნი ფასი თბილისიდან: მუთაისში, ბაქოს, ვლადიკავკასს, მრპირს, შოთს, მრევეანს, ახალციხეს, ნუხას, შემახიას—1 მან.. ასტრახანს, ქერჩში, მოსკოვს და მდესასას—2 მან.—ბორს, სილნას—50 კაპ.—პეტერბურღს, შენევეას, სტამბოღს—3 მან.—პარიჟს, ლიონს, მარსელს—3 მან. და 38 კაპ.

სამაჰრო ცნობები.

მომრიგებელი მოსამართლე მუთაისის გუბერნიის მუტრგეთის განყოფილებისა მოიწვევს მეგვიდრებს ზუგდიდის უფღრს მცხოვრებელი მრისტესია ბეჯავასას, რომელიც გარდაიცვალა 1868 ოკტომბერს, სოფელ ჩოხხათში მუტრგეთის უფღში, რათა იმათ განაცხადონ რომელსამე სასამართლოში თავიანთ უფლება იმი შემდეგ დაჩენიღს მოძრავსა და უძრავს ქონებაზე ი ვადით, რომელიც ამისათვის არის აღნიშნული 124 მუხღში სამოქალაქო წესდებუღების მეათე ტომში (მაღა ექვსი თვეა გამოცხადების შემდეგ).